

Mediatutkimus mediakulttuurin tutkimuksena – akatemian tutkimusohjelman arviointia

Suomen Akatemian kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunta rahoitti vuosina 1999–2002 viidellätoista miljoonalla markalla Mediakulttuurin tutkimusohjelmaa. Ohjelma työllisti päätoimisesti yli viittäkymmentä henkeä, erityisesti lisensiaatintyön- ja väitöskirjantekijöitä, jotka edustivat monia tieteenaloja kansanperinteentutkimuksesta ja kasvatustieteestä tietojenkäsittelyoppiin ja mediatutkimukseen. Kun tutkimusohjelman loppuraportti (Hovi-Wasastjerna [toim.] 2003) on nyt ilmestynyt, voi esittää alustavan arvion sen onnistuneisuudesta. Kyseessä on ymmärtääkseni suurin kertasatsaus medioihin suomalaisessa akateemisessa elämässä, mikä antaa aiheen systemaattiseen käsittelyyn. Jaan arvioni neljään osaan, joissa tarkastelen (1) Suomen Akatemian roolia ja tutkimusohjelma-ajattelua, (2) mediakulttuuria tutkimusohjelmaa jäsentävänä käsitteenä, (3) loppuraporttia eräänlaisena tutkimusohjelman kokonaisuuden pienoiskuvana ja (4) eräitä muita näkökohtia, jotka ohjelman mahdollisessa kokonaisarviossa tulisi ottaa huomioon.

Suomen Akatemia: tiedepolitiikka ja tutkimusohjelma-ajattelu

Suomen Akatemian rooli toisen maailmansodan jälkeisessä suomalaisessa tiedemaailmassa on tullut muutos muutokselta yhä merkittävämmäksi. Akatemia perustettiin vuonna 1947 humanismin ja klassismin hengessä tieteen ja taiteen parnassoksi, jonka kruunasivat oman alansa tunnustetuista huipuista kootut akateemikot – kuten matemaatikko Rolf Nevanlinna ja Nobelin palkinnon saanut biokemisti A.I. Virtanen tieteesä sekä arkkitehti Alvar Aalto ja kuvanveistäjä Wäinö Aaltonen taiteessa. Kuusikymmenluvun kuluessa vanha akatemia lakkautettiin, ja sen tilalla alkoi vuonna 1970 toimintansa nykymuotoinen tiedeakatemia, jonka tuli auttaa suomalaista yhteiskuntaa sopeutumaan modernisaatiopakon esiin nostamiin ongelmiin. Näin perinteisen humanistisen näkemyksen tieteesä yksilöiden sisältä käsin ohjautuvana luomispakkona (Skyttä 1975 kuvaa hyvin tätä akatemian perustamisajan henkeä) alkoi korvata ulkoa ohjautuva tiedepolitiikka, jossa tutkimustoiminta nähdään osana yhteiskunnan säätelyä, kuten talous- ja sosiaalipolitiikkaa. Seurauksena oli, että tieteen tekemisen subjekteiksi alettiin yksilöiden sijaan mieltää yhä enemmän tutkimushankkeet ja projektit. Tämä painotus voimistui yhdeksänkymmenluvulla, kun akatemian tieteellisten toimikuntien määrää pienennettiin, rahoituksen painopiste siirtyi yhä enemmän vapaa-aiheisesta hausta projektien tukemiseen ja akatemia palasi entistä selvemmin alkuaikejojensa elitismiin – tosin nyt huippututkimus ei enää samastu ihmishengen

suuruuteen, vaan kykyyn pärjätä kansainvälisillä tiedemarkkinoilla. Mediakulttuurin tutkimusohjelma on näin esimerkki siitä, mitä tutkimustoiminnan välineellistyminen ja elitisoituminen merkitsee mediatutkimuksen tapaiselle pienelle tieteenalalle akatemian nykyisissä supertoimikunnissa.

Projekti tai tutkimusohjelma on toisen maailmansodan jälkeisen tiedepolitiikan keskeinen instrumentti, jonka musertavan voiman osoitti atomipommin keksimiseen johtanut Manhattan-projekti fysiikassa. Tiedontuotannossa, kuten niin monilla muillakin yhteiskunnallisen työn aloilla, työnjakoon nojaava kollektiivinen tuotantotapa on korvannut yksilösuorituksen. Tämä muutos on osin peruuttamaton, eikä sen periaatteen kritikoiminen ole sinällään kovin mielekäästä – varsinkin kun voidaan osoittaa sen myös edesauttaneen ihmistieteitä (projektien hedelmällisistä vaikutuksesta saksalaiseen filosofiaan ks. Schnädelbach 1990, 417–418). Tärkeämpää on sen sijaan katsoa, millä tavalla projekti- ja tutkimusohjelma-ajattelu käytännössä toteutuu. Tämän arvioimiseksi voidaan esittää ainakin yksi perustava yleinen kriteeri. Monijäsenisen tutkimushankkeen tulee mahdollistaa sellaisen – empiirisen, teoreettisen, metodologisen – tiedon selvillesaanti, joka ei muuten näkisi päivänvaloa. Tällaisesta on kyse vaikka, kun halutaan kirjoittaa yleisesitys Suomen mediahistoriasta, paneutua syvällisesti mediahistorian erilaisiin selitystapoihin tai tutkia mediahistorian tutkimuksessa käytettäviä menetelmiä. Vaikka yksittäinenkin tutkija pystyy käsittelemään näitä aiheita, niin ryhmätyön mukanaan tuoma tiedollinen etu on ilmeinen, kun tavoitellaan aihealueen kattavuutta, näkökulmien moninaisuutta ja käsiteltävien asioiden yksityiskohtaisuutta. Tämän ehtona on luonnollisesti projektin tai tutkimusohjelman riittävä rajaus ja sen eri osien ykseys moninaisuudessa – siis se, että eri henkilöt tutkivat riittävässä määrin samaa asiaa. Valitettavasti Mediakulttuurin tutkimusohjelmaa jäsentävä mediakulttuurin käsite täyttää perin huonosti tämän projektia organisoivan ja koossa pitävän tehtävän.

Mediakulttuuri käsitteenä ja tutkimuskohteena

Akatemian tutkimusohjelman keskeisen ongelman muodostaakin mediakulttuuri-käsitteen epämääräisyys, varsinkin kun hankkeen nimenomaisena tavoitteena ei ollut sen selkiyttäminen. Tämä käy ilmeiseksi, kun tarkastellaan mediakulttuurin eri merkityksiä. Mediakulttuurillahan tarkoitetaan ainakin kolmea eri asiaa; kutsun niitä käsitteen järjestelmä-, menetelmä- ja aikakausimääritelmäksi.

Mediakulttuurilla ymmärretään *järjestelmä-määritelmässä* sitä mediajärjestelmän osaa tai puolta, jossa on kyse medioiden kulttuuriluonteesta ja joka näin eroaa sekä mediataloudesta että mediapolitiikasta. Koska kulttuurista voidaan tunnetusti puhua vähintäänkin kolmella tavalla, arvoalueena, elämäntapana ja inhimillisen toiminnan erityisluonteena (vrt. Bauman 1973, 1–57), mediakulttuurin suhde mediatalouteen ja mediapolitiikkaan voidaan ratkaista eri tavoin. Esimerkiksi Werner Faulstichille (1983) mediakulttuuri tarkoittaa medioiden sivistystehtävää Kantin valistusfilosofian hengessä. Toisin sanoen mediakulttuurissa on kyse ihmisen aikuistumisesta, joka normatiivisena päämääränä eroaa taloudellisen edun tai poliittisen vallan tavoittelusta (medioiden eri arvoalueista ks. myös Faulstich 1988). *Menetelmä-määritelmässä* mediakulttuuri tarkoittaa puolestaan medioiden kulttuurista tarkastelutapaa sellaisena, kuin se ilmenee lähinnä kulttuurintutkimuksen (*cultural studies*, nykyään usein juuri muodossa *media and cultural studies*) mukaisessa ajattelutavassa. Mediakulttuurintutkimushan ei ole yleistä mediakulttuurin tutkimusta, vaan sen tarkastelua tietyllä tavalla – erityisesti populaari- ja arkikulttuurina ranskalaisen strukturalismin ja anglosaksisen

etnometodologian vaikutuspiirissä. Mediakulttuurintutkimus syntyi alkujaan 1960-luvulla vastareaktiona amerikkalaiselle empiiriselle mediasosiologialle (*mass communication research*, jatkossa mcr), ja sen hengessä on vieläkin jotain humanistis-sosiologista tai sosiologis-humanistista. Näin Douglas Kellner (1995) kutsuu mediakulttuuriksi yhdysvaltalaisen populaarimedioiden – elokuvan, television, pop-musiikin – tarkastelua kriittisen kulttuurintutkimuksen (ja Frankfurtin koulukunnan) näkökulmasta. *Aikakausimääritelmä* eroaa edellisistä kahdella tapaa. Yhtäältä mediakulttuuri merkitsee siinä tiettyä yhteiskunnan ja kulttuurin tilaa, jolle on luonteenomaista medioiden – väitetysti – hallitseva asema ihmisten käyttäytymisen ja ajattelutapojen määräytymisessä. Näin mediakulttuuri-käsitteen alana on lähinnä vain 1900-luvun jälkipuolen ja 2000-luvun taitteen mediatarjonta. Toisaalta aikakausimääritelmä muuttaa myös itse media-käsitettä. Näin siihen nojaavat tutkijat eivät pane suurta painoa viestinnän ja joukkoviestinnän tai viestimen ja joukkoviestimen erolle: dedifferentioituneessa, konvergenssien ja hybridisyyksien hallitsemassa postmodernissa maailmassa nämä ”modernit” erot ovat menettäneet merkityksensä.

Mediakulttuurin tutkimusohjelman keskeisenä ongelmana on, että mediakulttuuri-käsitteen lähtökohtana toimii sen aikakausimerkitys (vrt. Suomen Akatemia 1998, 7), joskin painotettuna menetelmämääritelmän suuntaan. Koska edellinen on määritelmistä kaikkein laajin ja epämääräisin, se on myös erottelukyvyyttömin. Siksi ei oudoksuta, että kansainvälinen osaprojektien valintaraati on ilmeisesti yrittänyt saada tutkimusohjelmaan sen kaipaamaa yhtenäisyyttä (en tunne haun vaiheita, mutta Kivikuru ja Nordenstreng [1999] kuvaavat niitä). Tämä on tuonut mukaan media-arjen hallitsevan näkökulman – yhdeksästä osaprojektista se näkyy ainakin neljän kysymyksenasettelussa. Kohdennus ei ole kuitenkaan poistanut hankkeen perusheikkoutta, jonka seurauksena mediakulttuurin tutkimuksena voidaan pitää liki mitä tahansa tämän 1900-luvun jälkipuoliskon ja 2000-luvun taitteen viestintä- ja mediamaailman tutkimusta, koska se sitten vaikka mediataloutta tai lähestyi aiheitaan ei-mediakulttuurintutkimuksellisella otteella. Epämääräisyys palautuu viime kädessä tutkimusohjelman pohjapaperiin (Suomen Akatemia 1998), jossa ei yritetäkään osoittaa mediakulttuurin ilmiöalueen teoreettista luonnetta ja siihen kohdistuneen aiemman tutkimuksen päätuloksia. Niiden sijaan tarjotaan peruskurssimainen viestintämalli, jossa mediakulttuuria tarkastellaan lähettäjän, sanoman, vastaanottajan ja yhteiskunnan kannalta, ja ad hoc -tyyppisten tutkimuskysymysten joukko. Tästä kaikesta aiheutuu väistämättä, ettei kyseessä ole riittävän yhtenäinen tutkimusohjelma tai projekti, vaan joukko erilaisia eri tieteenaloihin kuuluvia näkökulmia 1900-luvun jälkipuolen ja vuosituhannen vaihteen viestintään ja joukkoviestintään.

Vaikkei hanke täyttäisikään hyvin tutkimusohjelman tarkoitusta, sen yksittäiset osat voivat silti olla tieteellisesti täysipainoisia. Tämä siirtää tarkasteluni loppuraportin artikkeleihin.

Tutkimusohjelma loppuraportin valossa

Mediakulttuurin tutkimusohjelman loppuraportti *Media Culture Research Programme* (Hovi-Wasastjerna [toim.] 2003) muodostuu hankkeen yhdeksän osaprojektin vetäjän kirjoituksista sekä ohjelman tieteellisen koordinaattorin johdattuksesta niihin. Koska loppuraportin tehtävänä on toimia hankkeiden tuloksien koosteena kansainvälistä tiedeyhteisöä varten (ks. Suomen Akatemia 1998, 22), sitä ei voi suoraan käyttää koko ohjelman arviointiin. Sitä voi silti käyttää testaamaan väitettä tutkimusohjelman hahmottomuudesta. Esitänkin suppean arvion

loppuraportista keskittymällä sen tieteelliseen tasoon ja toimivuuteen mediakulttuurin tutkimusprojektin yleisesityksenä. Kumpaakin tehtävää tosin vaikeuttaa se, ettei artikkelikokoelmaa ole toimitettu yhtenäisin periaattein. Osa kirjoittajista on ymmärtänyt tehtäväkseen projektinsa töiden tiivistämisen, osa itsenäisen tieteellisen artikkelin laatimiseksi, kun taas osa on tulkinut kyseessä olevan joltain ideapaperin ja tiedepolemiikin väliltä. En ihmettele, jos kansainvälinen lukija välillä pohtii itsekseen, mistä on kysymys – varsinkin kun kaikkien artikkelien kielisuakaan ei ole tarkistettu.

Suomen Akatemian 15 miljoonan markan tutkimusohjelmalta voidaan kohdella odottaa, että se edustaa Suomen mediakulttuurin tutkimuksen kermää. Alaa pitkään seuranneen lukijan odotukset eivät kuitenkaan virity kovin korkealle, kun loppuraportin ensilehdillä hankkeen tieteellinen koordinaattori Päivi Hovi-Wasastjerna (2003, 8) väittää kulttuurista painotusta joksikin uudeksi ja viime vuosien asiaksi suomalaisessa mediatutkimuksessa, vaikka kyse on tietysti lähinnä kahdeksankymmenluvun perinnöstä. Lähdenkin liikkeelle kriittisimmistä arvioistani.

Kokoelman vaatimattominta päätä edustavat Minna-Riitta Luukan "Youth in the (New) Media Landscape: Emerging Practices, Forms and Meanings" ja Robert G. Picardin "Media Economics, Content and Diversity – Primary Results from a Finnish Study". Edellinen tiivistää tuloksia keskisuomalaisten nuorten mediankäytöstä ja jälkimmäinen suomalaisesta sodanjälkeisestä mediatalouden historiasta, mutta kummatkin tuntuvat olevan hieman liian juhlallisessa paikassa. Nimittäin edellinen on enemmän selvitys kuin tutkimus, joka aiemman tutkimuksen pohjalta pyrkii kuvaamaan ja selittämään kohteena olevan ilmiön olennaisia puolia. Tämä tarkoittaa, ettei Luukka pyri mitenkään systemoimaan nuorten mediaharrastustoiminnan vaihtelua – esimerkiksi katsomalla, miten vanhempien sosiaalinen asema liittyy lapsien valintoihin. Tässä hyvänä apuna olisi voinut toimia mcr:n käyttötarkoitustutkimuksen perinne, mutta myös suomalainen nuorten harrastustoimintaa, kuten lukemista, käsittelevä sosiologinen tutkimus – kaikki tällainen vertaileva empiria- ja teoriatausta kuitenkin puuttuu. Jälkimmäinen toistaa taas yleisesti tiedettyjä asioita, kuten sanomalehdistön puoluesidonnaisuuden vähenemisen sodan jälkeen, esittämättä kovin paljon muuta kuin joitakin yksinkertaisia tilastoja ja lopuksi toimenpide-ehdotuksia, jotka sosisivat paremmin mediakonsultille.

Toisella tapaa ongelmallisia ovat ne kokoelman artikkelit, joissa tekijällä on selvästi teoreettista kunnianhimoa ja joissa vastaväitteet nousevat pikemminkin kehittelyn yksipuolisuudesta, epäjohdonmukaisuudesta tai hämäryydestä – siis edellisiä enemmän tieteellisistä makukysymyksistä. Luen tähän sarjaan Seppo Knuutilan, Kari E. Niemen, Raimo Salokankaan ja – hieman empien – Jukka Sihvosen esityksen.

Seppo Knuutilan "The Problem of the Everyday in the Information Society" selvittää osaprojektia, jossa tutkittiin informaatio- ja viestintäteknologioita koskevia arkitulkintoja. Itse artikkeli ei sano juuri mitään otsikon informaatioyhteiskunnasta, vaan keskittyy lähinnä arjen käsitteeseen. Sinällään muuten monipuolinen kehittäminen on turhan poleemista, marxismikritiikin kohdalla jopa riitaa haastavalla tavalla. Tekijä näet unohtaa mainita, miten juuri Marx oli tuomassa arjen tematiikkaa yhteiskuntatieteellisen tarkasteluun ja miten 1900-luvun länsimarkxilaiset – Henri Lefebvre ja Georg Lukács etunenässä – kehittivät kysymystä tavalla, jota on vaikea mahduttaa tarjottuun yksipuoliseen muottiin (esitetty Lukácsin oppilaan Agnes Hellerin erittely ei korvaa puutetta). Kari E. Nurmen "Semiotics of Media-Based Learning Materials: Two Cases of Hidden Narratives" antaa kuvan osaprojektista, jonka kohteena oli tietoverkkojen opetuskäyttö.

Nurmen artikkeli tosin keskittyy television opetusohjelmien analyysiin semiotiikan välinein, jotka ilmeisesti ovat uusia kasvatustieteessä. Työ antaa kuvan tekijän ilmeisestä systemaattisuudesta, jossa empiiristä opetusaineistoanalyysia pohjustetaan huolellisella käsiteluoituksella. Käsitteet ja empiirinen analyysi eivät kuitenkaan kohtaa riittävästi, ja lukija jää kysymään, tarvittiinko koko teoriavaiva, kun käteen ei jää tätä enempää. Osin kielteinen arvioni liittyy siihen, etten ole yhtä vakuuttunut semiotiikan käyttökelpoisuudesta tässä yhteydessä: retoriikan ja argumentaatioanalyysin yhdistelmä olisi parempi lähestymistapa, kun tutkitaan opetusohjelmia. Raimo Salokankaan "The Egg and the Hen: Broadcasting and the Possibility of a Common Culture" lähtee liikkeelle Benedict Andersonin suositusta kansallisen kulttuurin syntyvän luonnehdinnasta. Se toimii jonkinlaisena johtoideana tai hypoteesina kuvaamaan osaprojektia, jossa on tutkittu sodanjälkeisen Yleisradion tiettyjen ohjelmien roolia kansallisen minuuden luomisessa tai – kuten nykyään kuuluu sanoa – "neuvottelemisessa" (*negotiate*). Andersonista huolimatta esityksen viitekehys jää kuitenkin kovin skemaattiseksi. Erityisesti silmiin pistää 1900-luvun jälkipuolen Suomen mediahistorian irrottaminen kokonaan 1800-luvusta ja 1900-luvun ensipuoliskosta – ikään kuin 1800-luvun kansallisen nousun ja vuoden 1918 kansalaissodan varjo ei näkyisi Yleisradion kehityksessä pitkälle vuosisadan jälkipuolelle. Jukka Sihvosen "Medium Is the Mustard: Media Usage and the Transformations of Everyday Experience" välttää Salokankaan, Knuutilan ja Nurmen tavoin trivialeitteja, mutta siinä on liian monia aineksia, jotta sen keskeinen pointti tulisi esiin. Sihvonen johti media-käytön ja arjen suhdetta käsitellyttä osaprojektia, jonka painopiste oli selvästi uusissa medioissa.

Kokoelman tasapainoisimmat, eniten tavanomaisen tieteellisen artikkelin kaltaiset työt ovat Mariam Ginmanin "Citizens, Health and the Changing Media Culture" ja Esa Väliiverosen "Mediating Time: On the Construction of Genetically Modified Futures in Television News". Ginman esittelee selkeästi terveysviestintää media- ja informaatiotutkimuksen näkökulmasta lähestyneen osaprojektin tuloksia, vaikkei rohkenekaan astua pitemmälle tarkastelemiinsa teoreettisiin kysymyksiin. Projektin oli selvästi kiinnostunut asiantuntijuuden ja arjen toimijuuden välisestä suhteesta, joka on yksi keskeinen teema nykysosiologiassa (Anthony Giddens, Jürgen Habermas). Väliiverosen puolestaan johti osaprojektia, jossa tutkittiin suomalaisten biotieteiden saamaa julkisuutta. Hänen artikkelissaan on teoreettinen idea ja sen testaus empiirisellä aineistolla. Lopputulos on sovinnaisessa mielessä ehkä kokoelman paras artikkeli, jota tosin vaivaa empiiristen väitteiden liian lyhyt tai täsmentämätön aikaväli. Jos puhutaan Suomen tiedejulkisuuden muutoksesta, pitää nykyisyyden vertailukohta valita riittävän kaukaa ja spesifioidusti – kuten rinnastamalla 1980-luvun geenikeskustelu vaikka 1880-luvun keskusteluun darwinismista.

Jäljellä on vielä Matti Peltosen "Why Not Study the History of Needs? Reflections during the Research on the Everyday Use of Media". Olen jättänyt sen viimeiseksi, koska se ei liity välittömästi lainkaan mediakulttuurin tutkimukseen, mutta tarjoaa – epäsovinnaisessa mielessä – kokoelman parasta antia. Peltonen ei ole kiinnostunut esittelemään 1960-luvun mediakulttuuria käsitelleen osaprojektinsa tuloksia, vaan pohtimaan tarve-käsitettä, joka on jäänyt nykyään alihettyneeksi. Kyseessä on lyhyt, keskustelun herättämiseksi tarkoitettu ideapaperi, josta puuttuu täysin monia muita artikkeleita vaivaava pakkopullamaisuus – siis epä tietoisuus siitä, kenelle kirjoitetaan ja miksi, jollei velvollisuudesta kirjoittamista oteta lukuun.

Jos *Media Culture Research Programme* -kokoelman taso ei kaikilta osin suinkaan vastaa sitä, mitä Suomen Akatemian 15 miljoonan markan projektilta voisi

odottaa, ei se myöskään anna tukea sille, että kyseessä olisi ollut aito tutkimushanke tai projekti pikemmin kuin joukko eri aihealueita eri näkökulmista tarkastelevia töitä. Kun ottaa huomioon, että suuri osa hankkeen tutkijoista teki sen turvin lisensiaatintyötään ja väitöskirjaansa (tarkkaa lukua ei loppuraportista käy selville), mieleen tulee, että kyse on ollut ehkä enemmän tutkijakoulusta kuin tutkimusohjelmasta. Toisin sanoen Akatemian projektin ehkä keskeisimpänä funktiona on ollut yliopistojen tulostavoitteiden tukeminen tarjoamalla opin- näytteiden tekijöille mahdollisuus laatia työtään tutkijakoululaisen kaltaisessa asemassa. Tässä ei ole sinällään mitään pahaa, ainakaan niin kauan, kuin tiedepolitiikan keskeisenä tavoitteena on riittävän korkea tohtorituotanto. Kun akatemialla kuitenkin on jo tohtorikoulutuksen tukensa, kaksoisjärjestelmä tuntuu oudolta. Tai sitten kyse on siitä, ettei medioiden tutkimuksella ole tarjottavanaan riittävän paljon aiheesta kiinnostunutta ja pätevää, akateemiset meriittinsä osoittanutta tutkijakaartia. Yhtä kaikki loppuraportin artikkelikirjo vahvistaa ne epäilyt, jotka nousevat etsimättä jo sen pohjapaperia lukiessa: kyseessä on hatara kokonaisuus, jota pitää koossa käsitteellinen mielivalta yhtä paljon kuin projekti- työskentelyn edellyttämä koheesio. Annan siitä vielä muutaman esimerkin.

Tavanomaista mediatilouden tutkimusta ei yleensä lasketa kulttuurin tutkimukseksi sanan missään merkityksessä, ja silti tutkimusohjelmassa on siihen liit- tyvä osaprojekti. Mediatilouden tutkimus on tärkeää, ja sillä on pitkät perinteet 1900-luvun ensipuoliskon sanomalehti- ja elokuvatalouden tutkimuksen alkuvai- heista tähän päivään. Kulttuurista siitä tulee kuitenkin vasta, kun mukaan tuo- daan kulttuuriteoriaa ja kulttuurin näkökulma. Rajankäyntihän ei ole suinkaan tuntematon kansainvälisessä mediatutkimuksessa, kuten Nicholas Garnhamin (1995a ja 1995b), James Careyn (1995) ja Lawrence Grossbergin (1995) taannoi- nen keskusteluyritys osoittaa. Itse asiassa suomalaisen mediatutkimuksen suuri hyppäys 1970-luvulta 1980-luvulle, kun talous korvautui kulttuurilla tutkimusta organisoivana kategoriana, kuvaa hyvin samaa asiaa. Myöskään valtavirran in- formaatiotutkimusta (aiemmin kirjastotieteenä ja informatiikkana tunnettua), joka kohdistuu tiedonhakuun ja -käyttöön, ei äkkipäältäään luulisi mediakulttuu- rin tutkimukseksi, vaikka tämä sana esiintyykin Ginmanin johtaman osaprojek- tin nimessä. Tietysti voidaan aina väittää, että tutkimus, joka korostaa tiedon- haun ja -käytön aktiivisuutta, on kulttuurintutkimusta. Samaten voidaan sanoa, että opetusohjelmien semioottinen analyysi on mediakulttuurista, koska semio- tiikka voidaan tulkita yleiseksi kulttuuriteoriaksi ja opetusohjelmat esitetään te- levisiossa. Kaikissa näissä tapauksissa on kuitenkin kyse sen verran harhaan joh- tavista tai ohuista langoista, ettei niiden ompeleella pidetä vaativaa tutkimus- projektia kasassa.

Lopuksi: osa-arvioinnista kokonaistulkintaan

Suomen Akatemian Mediakulttuurin tutkimusohjelman kokonaisarvio ei voi luonnollisestikaan jäädä hakuilmoituksen pohjapaperin ja loppuraportin tarkas- telun varaan. Tosin edellinen on ratkaisevalla tavalla ohjannut hankkeen myö- hempiä vaiheita, ja jälkimmäinen on tärkein sen julkisuuskuvaan vaikuttava yk- sittäinen tuotos. Niiden arvioinnissa on lisäksi syytä ottaa huomioon tietyt mah- dolliset taustatekijät. Tutkimusohjelman suunnitteluryhmä on koostunut liki vii- destätoista henkilöstä lukuisilta oppialoilta. On helppo ymmärtää, että tällainen monitieteinen kokoonpano tuottaa abstraktisti yleisiä pikemmin kuin riittävän kohdennettuja ohjelmia – varsinkin kun jaossa on miljoonia markkoja, joista kaikki oppiaineet haluavat päästä osallisiksi. Väitteelle antaa lisäuskovuutta

se, että Suomen Akatemian asiantuntijajärjestelmä ilmeisesti yleisemminkin suosii ”kotiin päin” vetämistä (ks. Salo 1997). Myös loppuraportin hämmentävä epätasaisuus ja epäyhtenäisyys voivat kertoa puutteellisesta toimitustyöstä pikemmin kuin yksittäisten kirjoittajien taidoista. Kaikkien tällaisten seikkojen punninta kuuluu hankkeen kokonaisarvioon. Siihen kuuluvat lisäksi ainakin seuraavat muut tekijät.

Arvioijan tulisi tutustua kaikkien yhdeksän osaprojektin julkaisuihin, joita loppuraportti luettelee kunnioitusta herättävästi 35 sivun verran. Tosin lähempi katseminen paljastaa, että tähän stahanovilaiseen lukuun pääsy on edellyttänyt monia kiertoteitä. Tutkimusohjelman tieteellisiksi julkaisuiksi on näet hyväksytty kirja-arvosteluja, sanomalehtiartikkeleita, yksi pro gradu -tutkielma, tieteellisiin kokouksiin valmisteltuja papereita, ilmeisen selvitysluonteisia datakoosteita, ennen vuotta 1999 julkaistuja töitä kuten myös muihin tarkoituksiin valmistettuja julkaisuja, minkä lisäksi samoja nimikkeitä on mainittu useampaan kertaan. Yllätykseni olikin suuri, kun huomasin itsekin kuluttaneeni aikaa akatemian hankkeessa. Nimittäin myös Veijo Hietalan 50-vuotisjuhlakirja, jossa olin mukana, on luettu Suomen Akatemian Mediakulttuurin tutkimusohjelman tuotteeksi. Ehkä ajastamme kertoo jotain, että kunnianosoitus ja lahja, jollainen *Festschrift* perinteisesti on, nykyään mielletään työsuoritteeksi. Vaikka nämä kyseenalaiset ja eräissä tapauksissa ei-tieteelliset osat karsisikin pois, jäisi kokonaisarvioijan lukulista vielä pitkäksi. Vasta sen huolellinen läpikäynti mahdollistaisi riittävän punnitun mielipiteen muodostamisen projektista.

Tärkeää olisi myös tutustua muihin hankesuunnitelmiin kuin tutkimusohjelmaan hyväksytyihin. Toisin sanoen sen kokemuksen perusteella, joka ohjelman päätyttyä on hallussa, tulisi arvioida uudelleen, olivatko yhdeksän valittua osaprojektia parhaat optiot. On hyvin todennäköistä, ainakin loppuraportin perusteella, että akatemialle tarjottiin paremmat edellytykset omanneita hankkeita kuin tosiasiaassa valitut. Tällaisten tekijöiden punninta on mitä tärkeintä, kun halutaan kerätä kokemustietoa tulevien suurprojektien päätöksentekoa varten. Samoin olisi syytä pohtia sitä, oliko tämänkertainen panostus (15 miljoonaa markkaa) liian pieni tai suuri – alun perinhän Akatemia kaavaili kaksinkertaista summaa. Jos asettaa tieteellisen vaativuuden kriteeriksi, ei ole poissuljettua, että vähemmälläkin rahankulutuksella olisi pärjätty. Viimein tulisi harkita, olisiko samaan tai vielä parempaan lopputulokseen päästy jollain toisella rahoitusmuodolla. Työryhmiin sijoittamisen sijaanhan rahat olisi voitu panna yleiseen, avoimeen hakuun, tai niillä olisi voinut perustaa kymmenkunta mediatieteen kolmivuotista akatemiaprofessuuria. Kaikki tällainen vaihtoehtojen miettiminen on tarpeen, jos ja kun massiivisella rahankeskityksellä yritetään taas saada aikaan mediatieteellistä lisäarvoa.

Kirjallisuus

- Bauman, Zygmunt (1973)
Culture as Praxis. London and Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Carey, James W. (1995)
Abolishing the Old Spirit World. *Critical Studies in Mass Communication* 12:1, 82–89.
- Faulstich, Werner (1983)
Was heisst Kultur? Aufsätze 1972–1982. Tübingen: Selbstverlag.
- Faulstich, Werner (1988)
Spiel, Bildung, Macht, Profit: Über die gesellschaftlichen Interessen an den Medien und ihren Wissenschaften. Teoksessa Rainer Bohn, Eggo Müller & Rainer Ruppert (toim.) *Ansichten einer künftigen Medienwissenschaft*. Berlin: Sigma Bohn, 223–237.
- Garnham, Nicholas (1995a)
Political Economy and Cultural Studies: Reconciliation or Divorce? *Critical Studies in Mass Communication* 12:1, 62–71.
- Garnham, Nicholas (1995b)
Reply to Grossberg and Carey. *Critical Studies in Mass Communication* 12:1, 95–100.
- Grossberg, Lawrence (1995)
Cultural Studies and Political Economy: Is Anybody Else Bored with This Debate? *Critical Studies in Mass Communication* 12:1, 72–81.
- Hovi-Wasastjerna, Päivi (toim.) (2003)
Media Culture Research Programme. Helsinki: University of Art and Design Helsinki.
- Kellner, Douglas (1995)
Media Culture: Cultural Studies, Identity and the Politics between the Modern and the Postmodern. London and New York: Routledge.
- Kivikuru, Ullamajja & Nordenstreng, Kaarle (1999)
Olipa kerran Mediakulttuurin tutkimusohjelma... *Apropos* 6, 16–17.
- Salo, Mikko A. (1997)
Minkälaisia asiantuntijoita Suomen Akatemia tarvitsee? *Sosiologia*, 34:2, 155–157.
- Schnädelbach, Herbert (1990)
Deutsche Philosophie seit 1945. Teoksessa Wolfgang Prinz & Peter Weingart (toim.) *Die sog. Geisteswissenschaften: Innenansichten*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 403–418.
- Skyttä, Kyösti (1975)
Akatemiatäistelu 1945–1948: kirja sodanjälkeisestä Suomesta. Porvoo ja Helsinki: WSOY.
- Suomen Akatemia (1998)
Mediakulttuurin tutkimusohjelma 1999–2002: Ohjelmamuistio. Helsinki: Suomen Akatemia.